

Vaksinlər barədə bildiklərimiz və bilmədiklərimiz...

Beynəlxalq tibb ekspertləri bildirirlər ki, vaksinlər hər il 2–3 milyon nəfərin həyatını xilas edir. COVID–19 xəstəliyinə qarşı təhlükəsiz və səmərəli vaksinlərin işlənilib hazırlanması pandemiya son qoymaq və yaxınlarımızla birlikdə zövq aldığımız işlərin çoxu ilə məşğul olmağa qayıtmaq üçün qlobal səylərimizdə irəliyə doğru böyük bir addımdır. Biz COVID–19 virusuna qarşı hazırlanmış vaksinlər haqqında bu sahənin mütəxəssislərinin məlumatlarından nələri bilirlik?

Öncə onu deyək ki, vaksinlər müvafiq infeksiya agentini – xəstəliyə səbəb ola biləcək virusları, bakteriyaları və ya digər mikroorqanizmləri imitasiya edərək işləyirlər. Bu, immunitet sistemimizə ona qarşı sürətli və təsirli şəkildə cavab verməyi “öyrədir”. Vaksinlər bu işi immun sistemimizin “yadda saxlamasına” imkan verən infeksiya agentinin zəifləmiş formasının insan orqanizminə yeridilməsi ilə həyata keçirirlər. Belə olan halda, immunitet sistemimiz, həmin infeksiya agentini öncədən – bizi xəstələnməyə məcbur etməzdən əvvəl, tez bir zamanda tanıyır və ona qarşı mübarizəyə başlayır. COVID–19-a qarşı vaksinlərin bəziləri bu cür hazırlanıb. Digər vaksinlər isə matrisalı RNT, ya da mRNT vaksinləri adlanan yeni texnologiyalardan istifadə etməklə hazırlanıb. Antigenləri (immunitet sistemimizin anticisimlər istehsal etməsinə səbəb olan bir maddəni) orqanizmə yeritmək əvəzinə, mRNT vaksinləri immunitet sistemimiz tərəfindən antigen istehsal etməsinə imkan vermək üçün orqanizmə lazım olan genetik kodu verir. Qeyd edək ki, mRNT vaksinləri texnologiyası bir neçə

onilliklər ərzində öyrənilib. Bu vaksinlərin tərkibində canlı virus yoxdur və onlar insan DNT-sinə müdaxilə etmirlər.

Vaksinlərin mümkün qədər sürətlə işlənilib hazırlanmasına baxmayaraq, beynəlxalq səviyyədə razılaşıdırılmış meyarlara cavab verdiyini sübut etmək üçün onlar təhlükəsizlik və səmərəlilik üzrə ciddi klinik sınaqlardan keçməlidirlər. Yalnız bu standartlara cavab verdiyi təqdirdə, vaksin ÜST-ün və milli tənzimləyici qurumların təsdiqini ala bilər. UNICEF yalnız ÜST-ün müəyyən etdiyi təhlükəsizlik və səmərəlilik meyarlarına cavab verən və müvafiq tənzimləyici orqanın zəruri təsdiqini almış vaksinlərin satın alınması ilə məşğul olur.

Tədqiqat və hazırlama sahəsinə misli görünməmiş sərmayə yatırımı və qlobal əməkdaşlıq sayəsində alimlər COVID–19-a qarşı təhlükəsiz və səmərəli vaksinləri rekord müddətdə hazırlamağa müvəffəq oldular. Bütün standart təhlükəsizlik prosedurlarına və ciddi tənzimləmə normalarına riayət olundu: Qlobal pandemiya səbəbindən tədqiqat aparmaq üçün daha böyük bir nümunə

ölçüsü var idi və on minlərlə köntüllü tədqiqatda iştirak edərək töhfə verdi. Hökumətlər və digər qurumlar bir araya gələrək, tədqiqat və inkişafa maliyyələşmə maneəsini aradan qaldırdılar. Ona görə də əminliklə demək olar ki, ÜST tərəfindən istifadə üçün təsdiqlənmiş bütün peyvəndlər sürətlə hazırlansa da, təhlükəsiz və təsirlidir.

ÜST-nin təsdiq etdiyi bütün vaksinlərin bizi ağır COVID–19-dan qorumaqda yüksək dərəcədə səmərəli olması sübuta yetirilib. Bizim üçün ən yaxşısı hazır və əlçatan olan vaksindir. ÜST, bugünə qədər təsdiqlənmiş vaksinlərin koronavirusun yeni variantlarına qarşı ən azı müəyyən müdafiəni təmin edəcəyini bəyan edib. Dünya ekspertləri yeni variantların virusun davranışına necə təsir etdiyini, o cümlədən COVID–19-a qarşı vaksinlərin səmərəliliyinə potensial təsirləri daim araşdırırlar. Bu vaksinlərdən hər hansı birinin virusun variantlarından birinə və ya bir neçəsinə qarşı az səmərəli olması sübuta yetirilsə, həmin vaksinlərin tərkibinin müvafiq variantlardan qorunmaq üçün dəyişdirilməsi mümkün olacaq. Gələcəkdə, vaksinasiya proseslərində vaksinlərdən təkrar, gücləndirici istifadə və digər dəyişikliklər kimi yeniliklər tələb oluna bilər.

Hazırda isə vacib iş vətəndaşları vaksinasiyaya cəlb etməkdir və virusun yayılmasını azaltmaq üçün zəruri tədbirləri, o cümlədən fiziki məsafəni saxla-

mağı, maskadan istifadəni, qapalı məkanların yaxşı havalandırılmasını, müntəzəm olaraq əlləri yumağı və simptomlar müşahidə olunduqda, dərhal tibbi yardım üçün müraciət etmək təcrübəsini davam etdirməkdir.

Sizdə COVID–19 xəstəliyinə qarşı vaksini vurdurub – vurdurmamaq barədə hər hansı sual yarandıqda, öz həkiminizə müraciət edin. Öyrənin ki, hansı xəstəlikləri olan insanlar mümkün mənfi təsirlərdən qorunmaq üçün COVID–19-a qarşı vaksin vurdurmamalıdır: Əgər onların virusa qarşı vaksin tərkibindəki hər hansı bir maddəyə kəskin allergik reaksiyaları varsa, əgər onlar hal-hazırda xəstədirsə və ya COVID–19 xəstəliyinin simptomlarını yaşayırlarsa (baxmayaraq ki, onlar sağaldıqdan və həkimin razılığı əldə etdikdən sonra vaksinasiyaya oluna bilərlər), hətta, əgər siz əvvəllər virusa yoluxub

sağalmınsızsa, yenə vaksinasiyaya olunmalısınız. Xəstəlikdən sağalmış insanlarda virusa qarşı müəyyən təbii immunitet əmələ gəlsə də, mütəxəssislərin fikrincə, bu immunitetin insanı hansı müddət ərzində və nə dərəcədə səmərəli qoruyacağı bilinmir. Amma vaksinlər daha səmərəli müdafiəni təmin edirlər.

COVAX, koronavirusa qarşı vaksinlərin işlənilib hazırlanması və istehsalını sürətləndirməyə, habelə onların dünya üzrə ədalətli və bərabərhüquqlu istifadəsini təmin etməyə yönəldilmiş qlobal səylərin bir hissəsidir. Bütün ölkələrin COVID–19-dan qorunması təmin edilməyənə qədər heç bir ölkə özünü bu xəstəlikdən sığortalaya bilməyəcək. COVAX təşəbbüsündə 190 ölkə və ərazi iştirak edir ki, bu da dünya əhalisinin 90 faizdən də çox hissəsini təşkil edir. CEPI koalisiyası, GAVI aliansı, ÜST və digər

tərəfdaş təşkilatlarla birgə işləyən UNICEF COVID–19 xəstəliyinə qarşı vaksinlərin COVAX təşəbbüsü adından satın alınması və tədarükü üzrə səylərə rəhbərlik edir.

Virusa qarşı vaksinlərdən heç biri insanların DNT-sinə heç bir formada təsir etmir və ya onunla əlaqə qurmur. Matrisalı RNT ya da mRNT vaksinləri orqanizmdə immunitetin cavab reaksiyasını hərəkətə gətirən proteinin hazırlanmasını hüceyrələrə “öyrədirlər”. Bu cavab reaksiyası nəticəsində insanları virusdan qoruyan anticisimlər əmələ gəlir. Onu da qeyd edək ki, mRNT, DNT-dən fərqlidir və parçalanmaya qədər cəmi 72 saat hüceyrənin içində qalır. Lakin o, DNT-nin saxlandığı hüceyrədəki nüvəyə heç vaxt düşmür.

ÜST-ün təsdiq etdiyi vaksinlərdən heç birinin tərkibində heyvan mənşəli məhsullar yoxdur. Təhlükəsiz və səmərəli vaksinlər “oyunun qaydalarını dəyişirlər”. Lakin hələ də aydın deyil ki, onlar bizi infeksiyaya və yoluxma hallarından nə dərəcədə qoruya biləcəklər. Hələlik isə, biz vaksinasiyaya olunduqdan sonra da özümüzü və başqalarını qorumaq üçün ehtiyat tədbirləri görməkdə davam etməliyik. Bu tədbirlər sırasına maskadan istifadə, fiziki məsafə saxlama və müntəzəm olaraq əlləri yuma daxildir.

**Hazırladı:
Zərifə BƏŞİRQIZI,
“Xalq qəzeti”**